

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

«Концепція впровадження медіаосвіти в Україні», що була погоджена постановою президії Національної академії педагогічних наук України в травні 2010 року, сприяла становленню ефективної системи медіаосвіти.

Вітчизняні і зарубіжні вчені впроваджують проекти для підвищення медіа-обізнаності серед населення. За підтримки Академії Української Преси та IREX Україна впроваджено багато тренінгів та семінарів як для журналістів, так і освітян.

Викладачів, особливо педагогічних закладів вищої освіти (ЗВО), навчають для того, щоб внести корективи у педагогічний процес. Виховати та навчити студентів бути медіа-обізнаними, вміти відрізнити факти від суджень, маніпулятивні дії медіа та використовувати у своїй діяльності тільки перевірену інформацію. Оминати інформаційне «сміття», захищатися від потенційно шкідливої інформації з урахуванням прямих і прихованих впливів; здатності до медіаторчості для компетентного і здорового самовираження.

***Мета роботи** – розкрити поняття «медіаосвіта», «медіаграмотність» та проаналізувати медіаграмотність, як важливий чинник формування медіакомпетентності майбутніх педагогів у системі вищої освіти.*

***Методологія.** Систематизація й теоретичне осмислення наукових публікацій, аналіз наукової та навчальної літератури, інтернет-джерел, розкриття основних дефініцій досліджуваної проблеми, узагальнення та уточнення ідей науковців.*

***Наукова новизна.** Полягає у впровадженні ролі соціальних мереж як найбільш характерного чинника, що впливає на формування оптимальних умов для розвитку та застосування медіаосвіти в закладах вищої освіти.*

***Висновки.** Важливістю впровадження медіаграмотності у ЗВО слугує перспективна та активна верства населення – студенти. Завдяки соціальній взаємодії, постійному життю онлайн, готовності до саморозвитку та самоосвіти, співпраці з ЗМІ, створення контенту, пошук і використання інформації, використання мобільних додатків, самореалізація через соціальні мережі потребує медіаграмотності та обізнаності в реаліях сьогодення. Саме тому включення такого курсу як «Медіаграмотність» у систему вищої освіти дозволить сформувати необхідні компетентності, забезпечити практичне застосування здобутих знань, умінь та навичок серед студентів педагогічних закладів вищої освіти.*

***Ключові слова:** медіаосвіта, медіаграмотність, медіакомпетентність.*

Постановка проблеми. За останні 5 років суспільство докорінно змінило погляди на взаємодію з медіа. Молоді люди почали більше приділяти увагу саморозвитку та самоосвіті. Тому на книги, інтернет, телебачення, пресу виділяється багато часу. Звичайно, що це зумовлює значний вплив медіа на населення. Медіа стають засобом досягнення неформальної освіти, потужно та переконливо впливають на освіту молодого покоління, яке переходить у провідну діяльність соціалізації особистості. Впровадження в освітній процес складових медіаосвіти сприятиме розв'язанню проблеми підготовки людини до взаємодії з медіа, з умілим використанням всіх ресурсів, що вони надають. Навчальна аудиторія аналізувати і виявляти маніпулятивні дії медіа, орієнтуватися в інформаційному потоці, сформують відповідну медіакомпетентність у студентів.

Від якісного контенту залежить сприйняття та відтворення інформації. Ефективна робота з медіапродуктами передбачає вміти аналізувати, критично та аналітично мислити, перевіряти інформацію. У процесі самоосвіти засобами інтернету, під час навчання у ЗВО і професійному самовдосконаленні, можна зустріти багато неякісної та некомпетентної інформації. Для ефективної роботи з новою інформацією і створенням якісних освітніх мультимедіа постійно необхідно вивчати сучасні методи і технології формування інформаційної медіаграмотності.

Необхідність підвищувати медіаграмотність студентів пов'язане з їх соціальною комунікацією, підвищеним інтересом до навчання онлайн. Це робить важливим для ЗВО розробляти комплекси навчальних дисциплін для підвищення медіаграмотності студентів. Тому, цьому питанню потрібно приділяти значну увагу, особливо для закладів вищої освіти, де формуються нові покоління спеціалістів різних напрямків.

Незважаючи на численні напрацювання вітчизняних та зарубіжних дослідників, їх значний внесок у розвиток даного питання, проблема медіаграмотності потребує подальшого аналізу, що пов'язане із недостатнім практичним використанням медіапотенціалу у сфері вищої освіти з урахуванням стрімких змін інформаційного середовища та появи нових медіаінструментів. Саме це і обумовило необхідність більш детального вивчення проблемних аспектів медіаграмотності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченням медіаосвіти та її значення займалися у своїх наукових працях вітчизняні дослідники В. Бакіров, О. Беляк, М. Ватковська, Н. Габор, С. Гончаренко, Р. Гришкова, В. Іванов, Т. Іванова, А. Литвин, Г. Онкович, Ю. Ярославцева та інші. Нові інструменти медіаосвіти вивчали Н. Приходькіна, Г. Почепцов, В. Синьов. Напрями забезпечення медіаграмотності вивчали не лише вітчизняні, а й зарубіжні дослідники Б. Щорб, У. Вагнер, Дж. Поттер та інші.

Мета роботи – розкрити поняття «медіаосвіта», «медіаграмотність» та проаналізувати медіаграмотність, як важливий чинник формування медіакомпетентності майбутніх педагогів у системі вищої освіти.

Використані методи дослідження. Систематизація й теоретичне осмислення наукових публікацій, аналіз наукової та навчальної літератури, інтернет-джерел, розкриття основних дефініцій досліджуваної проблеми, узагальнення та уточнення ідей науковців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливу роль в українському просторі медіаосвіти відіграло ЮНЕСКО у 1973 році.

На думку фахівців ЮНЕСКО, медіаосвіта – частина основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження і права на інформацію та інструмент підтримки демократії [3, 6].

В Україні медіа зазнали чимало змін у законодавчому варіанті.

Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» (1993). Закон України «Про інформаційні агентства» (1995). Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» (1997). Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (1997). Закон України «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення» (2005). Закон України «Про телебачення і радіомовлення» (2006).

Теоретичні основи медіаосвіти та медіаграмотності були закріплені в «Концепції впровадження медіаосвіти в Україні», яка була розроблена ще у 2010 році Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України. Дана концепція була оновлена у 2016 році, з урахуванням певних змін. Зокрема, основними завданнями медіаосвіти мають стати: інформаційна безпека держави, розвиток громадянського суспільства, протидія зовнішній інформаційній агресії, всебічна підготовка дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування у громадян медіаінформаційної грамотності і медіакультури відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших властивостей [2].

Досить широке теоретичне визначення медіаграмотності надає «Концепція впровадження медіаосвіти в Україні». Так, медіаграмотність – складова медіакультури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити інформацію, отриману з різних медіа, відділяти реальність ідеї віртуальної симуляції, тобто розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [2]. Отже, термін «медіаграмотність» в Україні визначається, як сукупність знань, навичок та умінь, які дозволяють людям аналізувати, критично оцінювати і створювати повідомлення різних жанрів і форм для різних типів медіа, розуміти й аналізувати процеси функціонування медіа в суспільстві та їхній вплив [3]. Звертаючись до зарубіжного досвіду, варто зазначити характеристику медіаграмотності німецького дослідника Б. Щорба, що визначає її як вміння використовувати медіа та їх вміст у спосіб, який відповідає власним цілям та потребам [4].

Основна мета медіаосвіти – формування медіакультури особистості. В Україні практика спрямована більше на опанування медіаобладнання та використання можливостей медіа в освітньому процесі, а не на формування критичного мислення та автономної від медіаособистості (як у багатьох західних країнах). Для побудови ефективної системи медіаосвіти на нашу думку є:

- створення системи медіаосвіти у вищій школі;
- напрацювання низки факультативних медіаосвітніх програм для студентів;
- впровадження курсу медіаграмотність з урахуванням профільного навчання;
- розроблення стандартів фахової підготовки медіапедагогів і медіапсихологів для системи освіти.

Головне завдання медіаграмотності – навчити молодь грамотно читати медіатекст та критично мислити; привити естетичний смак; допомогти інтегрувати знання та вміння, здобуті на різних заняттях, при сприйнятті, аналізі інформації, у творчій діяльності; проявити і сформувати через медіадіяльність та медіаактивність особистості її соціальну та громадянську відповідальність.

Щодо медіаграмотності у закладах вищої освіти, то її роль важлива для самої активної та прогресивної верстви населення – молоді. Сприйняття інформації, яке походить від медіа вимагає не тільки самоаналізу та критичного мислення, а й ефективного використання медіаінструментів для навчання онлайн, саморозвитку, вмилем використанням соціальних мереж. Саме соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram служать комунікацією та платформами для самореалізації, пошуком потрібної інформації, розміщенням новин, проведенням теоретичних і практичних онлайн-конференцій. Тому, дані мережі можна задіяти як потужний інструмент для навчання та саморозвитку. За допомогою Facebook, на якій і так розміщено багато платформ для навчання, створюємо курс з основ медіаграмотності. Тема цікава, популярна, а головне – сучасна і передбачає використання інтернету та смартфонів у навчанні.

Особливостями такого навчання основам медіаграмотності є:

- доступ до контенту у зручний час;
- взаємозв'язок зі студентами у ролі помічника та лідера;
- формування онлайн-групи студентів ЗВО;
- особиста консультація для кожного студента;
- мобільність як викладача так і студентів;
- співпраця з міжнародним відділом;
- проведення практичних занять в режимі онлайн.

Застосування Facebook в освітньому процесі, зокрема вивчення основ медіаграмотності, відкриває доступ студентам до корисних додатків. Зокрема це: книги WeRead (обмін думками та коментарями про книги); Docs (створення та обмін документами); BookTag (обмін книгами та створення навчальних тестів); SlideShare (створення та обмін презентаціями); StudyGroups (створення групового навчального проєкту); Curiosity – Get Smarter Daily (додаток для саморозвитку) тощо [1].

Використання соціальних мереж та інтернету в поєднанні з медіаобізнаністю створить умови для швидкого та ефективного засвоєння інформації, звузить пошук по сайтах, дозволить відкидати зайву інформацію та підвищить рівень грамотності, обізнаності та культури серед студентів. Серед досконалості системи потрібно відміти недоліки відповідно до реалій ЗВО. Не всі студенти будуть працювати на повну силу та користуватися додатками. Для таких випадків потрібно вдаватися до традиційних методів викладання предмету та нейтралізувати недоліки.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Завдяки соціальній взаємодії, постійному життю онлайн, готовності до саморозвитку та самоосвіти, співпраця із ЗМІ, створення контенту, пошук і використання інформації, використання мобільних додатків, самореалізація через соціальні мережі потребує медіаграмотності та обізнаності в реаліях сьогодення. Включення такого курсу як «Медіаграмотність» у системі вищої освіти дозволить сформувати необхідні компетентності, забезпечити практичне застосування здобутих знань, умінь та навичок серед студентів педагогічних закладів вищої освіти.

На короткостроковій основі планується: знизити рівень протекціоністської, ідеологічної, релігійної, теологічної теорій медіаосвіти, яка ще залишається в освітньому процесі нашого ЗВО; сприяти рефлексії і розвитку критичного мислення у студентів, як психологічних механізмів медіаграмотності, що забезпечують свідоме споживання медіапродукції на основі ефективного орієнтування в медіапросторі та осмислення власних медіапотреб; сприяти адекватному та різнобічному оцінюванню змісту і форм інформації, її повноцінного і критичного тлумачення з урахуванням особливостей сприймання мови різних медіа.

Планується включити тему щодо медіаобізнаності у навчальні курси таких предметів: «Основи роботи з мультимедіа», «Сучасні засоби навчання», «Методика професійної освіти», «Вступ до спеціальності».

При вивченні предмету «Теорія і методика технологічної освіти і креслення» студенти розробляють проєкти. Інформацію щодо схеми виконання треба знайти в інтернет-середовищі. Тому медіаграмотність дуже важлива для різних предметів та курсів студентів.

Довгостроковий план передбачає: розробку навчально-методичних посібників для студентів технологічної та професійної освіти, підвищення їх медіаобізнаності; впровадження спецкурсу «Медіаграмотність», як окремий спецкурс. Захищення дисертаційного дослідження на тему «Формування медіаграмотності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки».

Формування медіаграмотності учнів передбачає підготовку майбутніх вчителів та інженерів-педагогів до роботи в закладах загальної середньої освіти та закладах професійно-технічної освіти. Внесення медіаобізнаності у широкі «маси населення» йде від випускників закладів вищої педагогічної освіти. Саме викладачі формують у молоді здатність до самоаналізу та критичного сприйняття інформації, формують з ранніх років життя відповідальне споживання та створення інформаційних повідомлень.

References

1. Блог викладача інформатики. URL: [http:// viklad.blogspot.com/2012/02/Facebook.html](http://viklad.blogspot.com/2012/02/Facebook.html) (дата звернення 29.03.2020).
Bloh vykladacha informatyky [The informatics teacher blog]. Retrieved from: <http://viklad.blogspot.com/2012/02/Facebook.html>.
2. Коцепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/ (дата звернення 29.03.2020).
Kotsepsiia vprovadzhenia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia) [Concept of introduction of media education in Ukraine (new version)]. Retrieved from: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/.
3. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк. За науковою редакцією В. В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
Ivanov, V. F., Volosheniuk, O. V. & Rizun, V. V. (2012). (Eds.) Mediaosvita ta mediahramotnist [Media education and media literacy]. Kyiv, Ukraine: Free Press Center [in Ukrainian].
4. Schorb, Bernd. Medienkompetenz. In Hüther, Jürgen / Schorb, Bernd (Hrsg.), *Grundbegriffe Medienpädagogik*. München: kopaed. Retrieved from: [s.262 www.tandfonline.com/](http://s.262.www.tandfonline.com/). 2005. S. 257-262.
Schorb, Bernd (2005). Medienkompetenz. In.: Hüther, Jürgen. *Grundbegriffe Medienpädagogik*. München: kopaed. Retrieved from: [kopaed, s.262 www.tandfonline.com/](http://s.262.www.tandfonline.com/).

Rekun O.

ORCID 0000-0001-5933-3350

Ph.D. Student at the Department of Pedagogy,
Psychology and Methodology of Technological Education,
T. H. Shevchenko National University «Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine) E-mail: oksana_rekun@ukr.net

MEDIA LITERACY IN THE HIGHER EDUCATION SYSTEM

«The concept on the introduction of media literacy in Ukraine» which was agreed by the resolution of the Presidium of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine in May 2010, helped to create an effective system of media education.

Both domestic and foreign scientists implement projects to increase media awareness among the population. With the support of the Ukrainian Press Academy and IREX Ukraine, many trainings and seminars have been implemented for both journalists and educators.

Lecturers, especially of pedagogical higher education institutions (HEI), are trained to make adjustments to the pedagogical process. To educate and teach students to be media aware, be able to distinguish facts from judgments, manipulative actions of the media and use only proven information in their activities. Bypass information «garbage», protect against potentially harmful information, taking into consideration direct and hidden influences; have the ability for media creativity for competent and healthy expression.

***The purpose of the article** – to expose the concepts of «media education», «media literacy» and analyze media literacy as an important factor in the formation of media competence in the higher education system.*

***Methodology.** Systematization and theoretical understanding of scientific publications, analysis of scientific and educational literature, Internet sources, disclosure of basic definitions of the problem under investigation, generalization and clarification of the ideas of scientists.*

***Scientific novelty.** It is to improve the role of social networks as the most characteristic factor, which influences the formation of optimal conditions for the development and use of media education in higher education institutions.*

***Conclusions.** Importance of introducing media literacy in the HEI is such a factor as a promising and active population – students. Due to social interaction, constant online life, readiness for self-development and self-education, cooperation with the media, content creation, search and use of information, use of mobile applications, self-fulfillment through social networks requires media literacy and awareness in the realities of today. That is why the inclusion of such course as Media Literacy in the higher education system will allow to form necessary competences, ensure practical application of the acquired knowledge, skills and abilities among students of pedagogical higher education institutions.*

Keywords: media education, media literacy, media competence.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2020

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор О. М. Торубара